

Van geboorte tot voorbij de dood

'If' van Bernard Van Eeghem

Je wordt zelden vrolijk van acteurs die live naar hun 'roots' graven. Behalve als die acteur Bernard Van Eeghem (°1953) heet. Al ruim tien jaar bijt hij zich vast in de zoektocht naar zijn natuurlijke moeder, al komt hij dan geen stap verder. Ook niet in 'If', zijn levensverhaal in anekdotes. In de plooiën ervan zitten echter wonderlijke gedachten over de sukkelgang van het leven verscholen.

'Hij kan niet acteren', zei Wim Van Gansbeke ooit over deze performer, 'maar het is wel authentiek'. Van Eeghem vermeldt het als een geuzenslogan in 'Broerie in de Beursschouwburg'. Dat boek over zijn relatie met die schouwburg krijg je cadeau na 'If'. Het boek, net als het stuk, passen immers in de viering van 50 jaar Beursschouwburg. De kunstenaar is hier namelijk vanaf 1979 kind aan huis.

Hij deed er na zijn studies architectuur en kunstgeschiedenis burgerdienst als gewetensbezwaarde. De wat schuchtere, nerveuze en dromerige jongeman uit Brugge bleek als kunstenaar van alle markten thuis. Hij schreef, schilderde, maakte affiches, bouwde decors en ontpopte zich steeds meer ook tot een performer 'hors catégorie'. 'Inclassable, fou, formidable' noemde Le Soir hem ooit.

Van Eeghem liet zich nooit tegenhouden door die halve sneer van de gevreesde criticus. Ook niet in 'If', waarin hij bovendien schabouwelijk zingt en houterig danst. Terwijl het publiek binnenkomt zingt hij in het midden van een grote lichtcirkel al een cantate van Bach van het blad. Zijn korrelige stem houdt zelden toon. Maar wat een bezieling! Met kracht kweelt hij hoe God de machtigen van hun stoel stoot en onderdompelt in een poel van zwavel terwijl hij de behoeftigen overlaadt met spijzen.

Om die bezieling gaat het. 'Ik kan inderdaad niet zingen of dansen en leerde nooit professioneel acteren. Maar ik verstop dat niet, want dat toont mijn liefde voor muziek, dans en theater. Ik maak onkunde interessant voor de kijker door er vorm aan te geven. Ik lees echter vlot muziek. Dat verdiept mijn beleving van de Bach cantates. Die geef ik de kijker mee'.

Eén vrouw heeft het in 'If' alvast niet voor dat zingen. Katja Dreyer loopt het podium op, neemt de muziekstandaard en microfoons weg en stampt Van Eeghem van zijn stoel (net als God in het lied dus). Hij blijft voor dood achter. Omdat ze toch een stuk wil, wekt ze hem weer tot leven en dwingt hem Rudyard Kiplings gedicht 'If' te lezen. Daarin geeft Kipling wijze raad aan zijn zoon over hoe je man wordt. Van Eeghem kreeg het ook ooit van zijn vader cadeau als erfenis. Alweer bezwijkt hij.

Na nog een reanimatie lijst Dreyer per jaar belangrijke anekdotes uit van Eeghems leven op. Hij beeldt ze braaf en stuntelig uit. Tot de puberteitsjaren aanbreken. Plots doet hij niet meer mee. Hij wil het hebben over kunst, Picasso, Arte Povera. Hij begint ook als gek, met twee handen tegelijk, op de vloer te tekenen met krijt. Alsof dat de redding is. Tekenend doet hij overigens wel als de beste.

Dreyer prest hem echter om verder te vertellen. Ze schuwt gênante anekdotes niet. Tot ze bij Van Eeghems 62^e jaar, zijn huidige leeftijd aanlandt. Plots grijpt ze vooruit naar een verre toekomst, naar zijn 90^e en zijn 101de verjaardag. Met die houdbaarheidsdatum van de performer in zicht maken ze er een einde aan. Vrolijk dansen ze op de cantate waarmee het stuk opende, maar deze keer in de uitvoering van een echte zanger. 'Het is gedaan', mompelt Van Eeghem nog.

Een lange zoektocht

De anekdotes in 'If' lijken bijna een excuus om een brandende vraag aan te kaarten: waar komen we vandaan, waar gaan we heen, en loont het allemaal de moeite? Voor van Eeghem is die vraag extra prangend. Zijn moeder stond hem bij zijn geboorte af. Een Brugs kinderloos echtpaar adopteerde hem. De identiteit van zijn natuurlijke moeder kon hij nooit achterhalen. De vraag liet hem nooit meer los wat hij van haar –de natuur- en van zijn adoptieouders –de cultuur- meekreeg.

Sinds hij zich vanaf 2004 steeds nadrukkelijker op theater stortte staat die vraag, in vele varianten, centraal. In 2004 maakte hij met Cathérine Graindorge 'Nil nisi bene', gevolgd door 'Rari nantes'. Beide stukken doen verslag van een zoektocht naar 'roots'. Soms letterlijk: 'Rari nantes' voert het schilderij 'L' origine du monde' van Gustave Courbet op. Dat beeldt onverbloemd het vrouwelijk geslacht af. Soms figuurlijk: beide stukken rijten oude wonden open. Bij Van Eeghem is dat de vruchteloze speurtocht naar zijn moeder. Bij Graindorges de even vruchteloze vraag hoe de arrestatie van haar vader –een spraakmakende linkse advocaat- haar als kind tekende. In de marge dook een tweede vraag op: wat blijft er over van ons eens we dood zijn?

Na Graindorge ging Van Eeghem ook met vele andere vrouwen, en niet de minste, scheep om zijn levensvragen op het podium te verbeelden. Met Manah Depauw creëerde hij o.a. 'How do you like my landscape?' Het is een hilarische variant op het scheppingsverhaal met Depauw als oergodin. Van Eeghems hoofd (en later zijn geslacht) duiken er op uit een heuvel-vulva die Depauw boetseert. Van Eeghem gaf hier blijk van zijn fascinatie voor religieuze verhalen, al gaf hij er zijn eigen draai aan. Daarna werkte Van Eeghem met Dolores Bouckaert, Katja Dreyer en Nele Vereecken.

'Bloedsomloopworst' (2012) is echter een solo. Op een drafje vertelt hij over zijn kinderlijke fascinatie voor de Heilig Bloed Processie in Brugge. Godsdienstige thema's alweer. Ondertussen schildert hij dat gebeuren ook na op een groot plastic zeil. De apotheose is echter weer een tekening van een vagina, waar Van Eeghem alweer zijn hoofd door steekt. 'If' gaat door waar dit stuk stopt, deze keer terug met een vrouw, Katja Dreyer, aan zijn zijde. Niet alleen als liefhebbende moeder nochtans, ook als kwelduivel of inquisiteur.

We weten het niet

Alles, tekenen, schrijven, zingen, acteren, hangt bij van Eeghem dus met alles samen. Alles verwijst naar die ene vraag van oorsprong en bestemming. Kwellende vragen. Van Eeghem: Louis Aragon zei ooit dat een kunstenaar zijn kwellingen moet bezingen. 'If' is geënt op jeugdherinneringen die in mijn geheugen gegrift staan. De momenten waarop ik voor het eerst iets beleefde: tegenslagen en beschamende ervaringen maar ook grote ontdekkingen. Ik kies daarvoor omdat je alles minder intens beleeft als je ouder wordt. Herinneringen zijn dan ook minder scherp'.

De dood loert ook in 'If' op de achtergrond mee. 'Ik sterf in 'If' een paar keer. Op theaterlijke wijze natuurlijk. Ik was al als kind behept met een drang om de dood na te spelen. Ik vleide mij in de tuin neer in een kist met een kruis erbij bijvoorbeeld. Ik was toen een jaar of tien. Misschien omdat ik als kind doordeesemd was van de katholieke sfeer. Ik was ook misdienaar. Het theater van die missen intrigeerde mij. Missen zijn theater. Weliswaar altijd hetzelfde theater, maar het epistel en evangelie brengen variatie. Van die Bijbelse verhalen gaat troost uit. Ze geven een perspectief. Ze geven de onontkoombare dood zin. Al is dat natuurlijk ook onzin, want het is maar door de dood dat het leven zin krijgt. Stel je voor dat je eeuwig zou leven. Dan zouden we nu samenleven met neanderthalers en Romeinen, allemaal met hun eigen leefwijze en klederdracht... Een verschikking'.

Het klinkt niet vrolijk. Toch stralen Van Eeghems stukken een onverwoestbare humor en relativiseringszin uit. Hij beaamt. 'Het leven is moeilijk. We worstelen allen met geboorte en dood, en tussenin met de liefde. Dan gaat het over ons voortbestaan als soort. Maar ondraaglijk vind ik het leven daarom niet. Ik zou graag oud worden, als mijn lijf meewil. Het leven wordt pas ondraaglijk als je er niet lichtvoetig mee omgaat. We weten immers bitter weinig, behalve dat alles verdwijnt. Net zoals mijn tekeningen op de vloer verdwijnen doordat we er over dansen. Het is dus misschien allemaal voor niets. Misschien ook niet. Gelukkig heb ik die lichtvoetigheid wel en koester ik ze ook'.

Pieter T'Jonck